

Срећко Михаиловић: Уместо у фрижидер, гледамо у телевизор

Представљање радничке Србије сведено је на међусобно крвно завађене синдикате, а они се плаше политике као ватра воде. Изузетак је УСС „Слога“ и њен лидер Жељко Веселиновић, који се не либе политичности и који не наседају на мантру сваке овдашње власти и свих партија да је политика партијски забран.

Извор: Н1, 02.05.2017.

Аутор текста: Нова економија

Срећко Михаиловић, социолог и истраживач јавног мњења, који је одлично прогнозирао резултате недавно завршених председничких избора, каже у интервјуу за најновији број Нове економије да није сигуран да ли су сви који је требало, могли да претпоставе ко ће победити на тим изборима.

Да су Вучићеви конкуренти знали да ће он учинити све да би победио, зар није било логично да неки од њих одустану од кандидатуре, а други да редефинишу своје стартне циљеве. На пример, када се као напредњачки „сигуран кандидат“ (као „сигуран глас“) воспоставио Александар Вучић, да су учешће у председничкој кампањи дефинисали као преткампању за оснивање нове политичке партије (што су намере, како се прича, Саше Јанковића и Вука Јеремића). Но, несумњиво је да су сви релевантни истраживачи, поготово они који су имали прилику за континуирана истраживања јавног мњења, знали ко ће добити натполовични број гласова, каже Михаиловић.

Хоћете да кажете да су други кандидати имали времена да схвате да им се унапред намећу одређена правила игре и да је било питање хоће ли у њима учествовати или не?

Изборни победник је наметнуо своја правила игре, своје услове за предизборну кампању, одредио улог у који се игра, а изборни губитници су све то прихватили, готово без речи. Вучић је одредио поделу на председничког кандидата и председничке противкандидате. Ови други су током кампање стално играли „у гостима“, на туђем терену. Нису успевали да изграде пуни идентитет, већ су остали на половичном идентитету, показујући шта они нису (они нису Вучићи), али не шта они, у ствари, јесу. Њихова прича није била „Ја ово или оно“, него „Вучић је ово или оно“. Тако су целу причу свели на причу о Вучићу. Није ништа чудно што је он себе ставио у центар света, урби ет орби – али је чудно, нелогично и апсурдно што су то учинили и његови такмаци. Толико су радили против себе да су поједини коментатори и „аналитичари“ почели да тврде да су поједини кандидати у ствари Вучићеви мамци.

Кључни индикатор капацитета опозиционих кандидата било је млако реаговање и фактичко одсуство примерене реакције јавних личности и опозиције на напад на Наташу Јеремић. То одсуство става представља парадигму која објашњава акциону немоћ опозиције и неодговорност интелигенције.

Међутим, прича о изборним губитницима може се изместити из равни у којој обитава десетина бивших аспираната на председничку титулу и партије које су их подржавале, и сместити у раван у којој се као изборни губитници појављују „транзиционе жртве“. За Вучића су чешће од осталих гласали они који имају 11 и мање година школовања и они који имају више од 65 година, дакле они који су губитници више од других.

Ваше недавно истраживање је показало да се у Србији више верује у чврсту руку него у демократију, што постаје и глобални тренд. Одакле та склоност ка вођи, која је код нас деценијама приметна?

Најбројније, па и најжешће присталице Титовог социјализма, присталице социјалистичке патворине коју је проповедао и крваво спроводио Милошевић, присталице досовске тлапње о бољем животу, као и присталице овог сада принудног управника Србије у стечају – имају иста или слична социјална обележја. Реч је о јакој и широкој подршци мануелних радника. Нема та подршка исту мотивацију и структуру у случају Тита, Милошевића, ДОС-а и Вучића. Нити је, с друге стране, увек реч о истом ауторитарном популизму, ако је уопште о томе реч.

У сваком случају, ваља проверити хипотезу о међусобној повезаности доњег дела радничке класе и поменутих типова владавине. Или је, можда, повезаност између изборног опредељења за Вучића и нижег образовања (10-11 година школовања и мање), тек случајност. Јака потреба за сигурношћу је у сваком случају заједничка одредница свих тих мотивација подршке. Овај социјални конгломерат у актуелној ситуацији радно бисмо могли назвати „Вучићева Србија“.

Насупрот томе имамо средњу класу која је у одређеној мери спремна на ризик како би обезбедила социјалну промоцију, било да је у настајању као четрдесетих и педесетих година прошлог века, било да је у зениту (седамдесете и осамдесете године прошлог века) или у нестајању (прве деценије овог века). Тај конгломерат именујмо као „грађанска Србија“.

На крају имамо и један социјални конгломерат – „радничку Србију“ чији је идеално типски представник – квалификовани радник. Реч је о људима који су незапослени, полузапослени или су некада били запослени, а сада су пензионери. У овој групацији препознајемо и знатан број средњеобразованих радника.

Ове „три Србије“, три конгломерата, чине друштвену основу подела које се јављају у равни политичких и идеолошких вредности, али и у равни политичког представљања.

Према истраживању које је обавио ИИЦ Демостат прошле јесени,

ауторитарну оријентацију, збркани однос према демократији, антипартизам, аполитичност (укључив изборну апстиненцију) и етничку дистанцу налазимо у сва три поменута конгломерата, али у различитом обиму. Најчешћи су у ентитету који смо назвали „Вучићева Србија“, а нешто ређи у ентитету „грађанске Србије“, док је „радничка Србија“ у средини.

Кога је на председничким изборима представљао Александар Вучић, односно ко су његове присталице?

Наслањајући се на концепт пређутне коалиције власти и одређених друштвених група из доњег дела друштвене лествице, претпостављам да се може наћи у актуелном случају корелација између конгломерата који смо назвали „Вучићева Србија“ и политичке опције коју смо овде одредили као напредњачко-радикалски картел (под апсолутном доминацијом Александра Вучића) који је на изборима освојио три петине гласова.

„Грађанску Србију“ је на претходним изборима представљала грађанско-либерална фамилија, освојивши нешто више од петине гласова или три пута мање гласова од „Вучићеве Србије“.

А ко је представљао „радничку Србију“?

„Радничку Србију“ на овим изборима није представљао нико, као што је нико не представља ни у партијском ни у политичком систему. Представљање радничке Србије сведено је на међусобно крвно завађене синдикате, а они се плаше политике као ватра воде. Изузетак је УСС „Слога“ и њен лидер Жељко Веселиновић, који се не либе политичности и који не наседају на мантру сваке овдашње власти и свих партија да је политика партијски забран.

Колико је поверење грађана у ову власт и докле предвиђате да ће трајати?

Поверење у власнике власти и трајање власника власти – у непосредној су и јакој вези. Поверење је емоционални темељ легитимисања власти најчешће знатно јачи од рационалног суда о

довољним разлозима за легитимацију дате власти. Неколика истраживања сведоче о високом поверењу у Вучића, па тако и наше, обављено прошле јесени (ИИЦ Демостат) показује да се Вучић у јавном мњењу готово једначи са Титом. Друго је питање на чему се заснива поверење у Тита или Вучића или Марка и Јанка. Може се, на пример, разматрати теза о „верујућим људима“ који принудно траже вођу у којег ће веровати...То би било неко, да тако кажем, изнуђено поверење. Али и као такво, оно има своје трајање и производи последице исте као и неко аутентично поверење. И даље, да ли имамо поверење у вођу као таквог, поверење у његов рад или у његова обећања („танте за кукурику“, ми њему поверење, он нама обећање)?

Ова власт је на недавним председничким изборима поново добила легитимацију, чиме је продужила своје трајање до 2022. године, а ако следеће године будемо имали ванредне парламентарне изборе, биће то још једно легитимисање и „оверавање“ ове власти, до поменуте године. А онда им недостаје још само две године па да се оствари моја хипотеза о дванаестогодишњим циклусима трајања власти (или циклусу „опамећења“) у Србији. Тако је Слободан Милошевић владао од 1988. до 2000; ДОС у различитим варијантама, од 2000. до 2012; и напредњаци са Вучићем на различитим положајима, од 2012. претпостављам до 2024. године.

Да ли очекујете да се и убудуће шаљу главне политичке поруке само са једног места, овог пута не из Немањине, него из кабинета председника?

Погледајте у скоријој историји и у садашњости нашој, да ли ми имамо институције које функционишу по закону и правди, или имамо вође и вођице који узурпирају институције и раде по својој вољи. Политички волунтаризам је наша судбина, као и политичари који не разликују волонтеризам од волунтаризма. Ваљда им се римује.

Локацију моћи у Србији, односно образац српске владавине открио је Вук Караџић у време када је упао у немилост код Коџа

Милоша: „Данас у Србији Правителства у правноме смислу ове речи нема никаквог, него сте цело Правителство Ви сами. Кад сте Ви у Крагујевцу и Правителство је у Крагујевцу; кад сте Ви у Пожаревцу, и оно је у Пожаревцу; кад сте Ви у Топчидеру, и оно је у Топчидеру; кад сте Ви на путу, и оно је на путу.“ (Из писма Вука Караџића кнезу Милошу Обреновићу, написаног тачно пре 185 година). И као да се у двеста година модерне српске државе ништа није променило, барем кад је реч о власти и владарима.

Да ли се нешто променило кад је реч о опозицији? Чија је грешка што у партијама опозиције влада једна врста хаотичног стања?

У опозиционим партијама нема опозиције, нема ни партија, и као да нема ништа осим бескрајних амбиција да се буде власник партије. Партијице барем.

Не зна се ни ко јесте, а ко није опозиција. Једино се зна ко је власник власти. Зар се опозицијом могу звати они који сањају да се пришљамче власти и не либе се да то јавно признају. Партократска владавина привлачи више од било којег другог типа владавине. Ко винске мушице на сирће, ноћни лептири на светиљку...Све прелетачевићи и прилепци.

Нема сувисле речи о опозиционим партијама без анализе темеља на којем партије могу да се граде. У питању је анализа политичких и социјалних капацитета радничке и грађанске Србије и капацитета за њихово политичко представљање. Радничку Србију данас у политичком систему не представља нико, грађанску Србију још понеко и помало.

Радничка Србија је давно изгубила битку. У ствари, грађанска Србија није ни имала шанси без утемељења на радничкој Србији. Ту правилност нису уочили, а ако и јесу онда нису разумели, идеолошки и политички представници грађанске Србије. Отуда и имамо тај апсурд да грађанство саучествује у урушавању радништва. Уосталом, рад против својих интереса, против самог

себе, у нас постаје уобичајен.

Политичко потцењивање радника и радничких организација је у нас и теорија/идеологија и пракса. Онда је пракса нестала, а потом од краја осамдесетих година прошлог века и теорија је пошла путем нестале праксе. И тако су радници већ три деценије „невидљиви“.

А треба доброно да затворимо очи па да не видимо кључну улогу радника у успостављању власти Слободана Милошевића и у рушењу те власти, у успостављању власти ДОС-а и његовом рушењу, у успостављању власти Александра Вучића (а вероватно ћемо бити сведоци кључне улоге радника у промени и те власти). На том тродеценијском путу радници су доживели две трансформације или ако хоћете, транзиције. Од пролетаријата у прекаријат, од прекаријата у лумпенпролетаријат. Од радника до радничара, од радничара до надничара, без иоле пристојно плаћеног посла у пристојним условима.

Ви живите у Младеновцу, како објашњавате успех Луке Максимовића, односно Љубише Прелетачевића Белог. Чиме је освојио девет одсто гласова? Није мало.

За протекле председничке изборе везују се два протеста. Један, изборни, догодио се у финалу кампање и на самим изборима – Бели Прелетачевић и „Сарму пробо ниси“. Другом, постизборном протесту – протест студената, омладине и других на улицама већих градова у Србији – избори су били повод, али и конкретан подстицај.

Када је реч о првом протесту, ваља рећи да ту није реч о успеху Луке Максимовића и Стефана Гајића, већ о успеху Прелетачевића, Прилепка и покрета „Сарму пробо ниси“. Алијаси Луке Максимовића и Стефана Гајића изражавају суштину вероватно најчешћег типа политичког ангажовања у партократском систему власти који у нас опстаје готово осамдесет последњих година, а који се почев од 1990. године из дана у дан усавршава. Надајмо се да ће партократија из овог зенита кренути ка опадању.

Синтагма „Сарму пробо ниси“ пак изажава идеолошко-политичку суштину једног дела нас који бирамо, као што поменути алијаси изражавају суштинску одредницу оних које бирамо. Реч је о љубитељима својеврсних ријалитија попут „Куче лаје, а ја мислим ти си отиш'о, сарму проб'о ниси!“, „Једва чекам да са'раним мајку па у кућу да доведем Рајку!“, „Игра коло а у колу Дуда, од радости тресу ми се кости!“...

За Луку Максимовића гласали су они који су раскринкали и бираче и оне које бирамо, којима се приписује аполитичност, а који би вероватно апстинирали да није било прелетачевића, прилепака и сарме. Млади паметни свет који је протествовао гласањем. И ником Лука Максимовић није узео гласове, само је повећао број изборних партиципаната. Девет посто, мало ли је?!?

Други протест означава излазак из изборне и политичке анонимности и јавно приказивање изборног опредељења једног мањег дела студената, омладине, радника, пензионера. Ево већ данима узлећу из политичке анонимности уз дистанцирање од политичких партија, па и од саме политике. Протест у основи има политички карактер, ма шта о томе мислили његови учесници, исто као што ипак делује организовано у свој својој неорганизованости и спонтаности. Ради се о младим људима који су избегли замку оне класичне лажне двојбе “или им се поклони или им се приклони!”

Април у Београду и протести у другим градовима Србије, „протести против диктатуре“, имају особеност која их разликује од свих ранијих протеста, изузев оних националистичких уличних манифестација крајем 80-их и почетком 90-их. Наиме, садашњи протести имају капацитет катализатора свеколиког незадовољства: и студентског и радничког и пензионерског (као што су они од пре скоро 30 година били катализатор национализма). Наравно, увек постоји могућност да се појаве ексклузивни ставови, нека врста „солунаштва“, страха од „утапања“... С друге стране, чујемо да неке организације, студентске, синдикалне (осим „Слоге“, Уније синдиката

просветних радника, Војног и полицијског синдиката и Удружења синдиката пензионера) чекају позив па ће онда ваљда одлучивати на „својим телима“, да ли би, да ли не би.

Оба протеста су практичне лекције, како картелу владајућих партија и самом Вучићу, тако још више остацима опозиционих партија и њиховим лидерчинама. Додуше, с обзиром на нашу пословичну неспремност да учимо из историје, да учимо од других, да промишљамо сопствено искуство, питање је да ли ће ове лекције иком користити.

Уосталом, сиротиња узвраћа ударац, само јако!

Да ли онда људи више верују у оно што виде у свом фрижидеру или више верују телевизору, односно медијима који им углавном пласирају вести да се економска ситуација поправља?

Наш човек када жели да види шта има у фрижидеру, укључи телевизор. У ствари, на нивоу параболе можемо рећи да наш хомо оецономицус гледа у фрижидер, а наш хомо политицус, као типичан представник домаће поданичке политичке културе (“зоон политикон” у најгорем издању) – гледа у телевизор. Реч је о истом човеку, у питању је хомо дуплеџ. „Економски човек“ има неку шансу ако има фрижидер, ако има хране у фрижидеру, ако је нешто учинио да заради храну... На другој страни, „политички човек“ опстаје све док траје илузија да у празном фрижидеру ипак има хране. Хомо политицус је лаковеран и дуго опстаје у уверењу да у фрижидеру нечега има. Но кад-тад, нужда надвлада илузију. Хомо дуплеџ егзистира на принципу деус еџ маџхина, уосталом и хомо политицус. Јесу то немогући феномени, али реално постоје – ако никако друкчије онда као опредмећење наших снова о неочекиваној сили која се изненадно појављује и решава ствар.

Проблем је у тој двострукости и опстојаности хомо дуплеџ-а. Немогућ је хомо цивилицус уз истовремено постојање подељеног човека, на његово економско и његово политичко биће.

После свега што сте рекли, намеће ми се питање како вама

изгледа наш пут из социјализма ка капитализму? Постоји ли заправо крај такозваној транзицији?

Ма какав пут, каква транзиција. Стигли смо ми поодавно, само што нисмо стигли тамо где су многи међу нама очекивали. У неко боље друштво, у друштво са „шведским стандардом“, како нам је обећавано. Многи међу нама се са сетом сећају оног друштва из којег смо кренули у капиталистички бољитак. Но неки су били спремни још у оном социјализму и на пут раније кренули, први стигли, лепо се сместили и сада се чуде оним лењивцима који кукумавче и тешко преживљавају. Тако им и треба када нису искористили шансу, кад се нису снашли. Нешто је лакше онима који верују да им је мало боље, а не баш онако лоше како им заиста јесте. Лакше је и верницима и онима који се надају бољем животу.

Разговарала Дијана Иванов Кадих.

...